Socca
Pääkaupunkiseudun
sosiaalialan osaamiskeskus

17.3.2020

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta 17.3.2020

Kuultavana johtaja Pirjo Marjamäki (pirjo.marjamaki@hus.fi)
Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca

Asia:
Hallituksen esitys HE 5/2020 vp eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_5+2020.aspx

Kiitän valiokuntaa mahdollisuudesta tuoda esiin näkemyksiä sosiaalialan osaamiskeskusnäkökulmasta. Edustan pääkaupunkiseudulla toimivaa Soccaa, jossa on jo pitkäaikaista kokemusta kuntien ja Helsingin yliopiston yhteistyöstä sosiaalityön käytäntötutkimuksessa.

Sosiaalihuoltolaki tuli voimaan 2015, mutta valitettavasti se jäi yhdeltä merkittävältä osin vajavaiseksi. Sosiaalityön tutkimusrahoituksesta ei tuolloin säädetty mitään. Eduskunta on kuitenkin omalta osaltaan pitänyt asiaa kiitettävästi esillä mm. vuosittain valtion budjetin käsittelyn yhteydessä ja edellyttänyt hallitukselta toimia. Onkin ilo antaa asiantuntijalausuntoa asian edettyä näin pitkälle.

Valtion tutkimusrahoituksen saaminen yliopistolliseen sosiaalityön tutkimukseen on merkittävä historiallinen virstanpylväs koko sosiaali- ja (terveyden)huollon tutkimus- ja kehittämisrakenteen näkökulmasta. Kun eduskunta vuonna 2001 hyväksyi sosiaalialan osaamiskeskuksia koskevan lainsäädännön, ajateltiin sen olevan ensimmäinen vaihe jota seuraa heti perään sosiaalityön tutkimukseen suunnattava rahoitus ja yliopistojen mukaantulo. Näin ei käynyt ja yliopistojen mahdollisuudet osallistua kuntien kanssa tehtävään kehittämistyöhön ovat jääneet vähäisiksi. Poikkeuksena voi ehkä mainita pääkaupunkiseudun, jossa kunnat itse ovat suoraan rahoittaneet Helsingin yliopiston kanssa yhteistyössä tekemäänsä sosiaalityön käytäntötutkimusta. Malli tunnetaan Heikki Waris –instituuttina. Vastaava toimintamalli ruotsinkielisiä on Mathilda Wrede -institutet, joka toimii ruotsinkielisen sosiaalialan osaamiskeskuksen FSKC:n yhteydessä.

Suomessa on kymmeniä vuosia ollut ainoastaan erikoissairaanhoidossa erinomaisen hyvin toimiva käytännön potilastyön, tutkimuksen ja koulutuksen yhteistyörakenne, vaikka kaikki kansalliset julkilausutut tavoitteet ja muutospaineet liittyvät ongelmien ehkäisyyn ja perustason sote-palvelujen vahvistamiseen. Nyt esillä olevan sosiaalihuoltolain muutoksen myötä mahdollisuudet sosiaalityön tutkimuksen ja sosiaalipalvelujen kiinteälle yhteistyölle mahdollistuvat - edellyttäen tietenkin että myös riittävä vuosittainen rahoitus turvataan.

Sosiaalialan osaamiskeskusten rooli käytännön ja tutkimuksen sillanrakentajana

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat jo 18 vuoden ajan tehneet kehittämistyötä yhdessä kuntien kanssa. Useimmiten hankepohjaisesti ja erikseen haetun rahoituksen turvin, koska valtion budjetista tuleva perusrahoitus on hyvin pieni (maksimissaan 3 milj. euroa/vuosi koko maassa). Tutkittua tietoa kehittämistyön tueksi ei juuri ole syntynyt. Jotta sosiaalialan osaamiskeskukset voisivat toteuttaa kunnolla niille säädettyjä perustehtäviä, edellyttää se tutkimusta ja siis yhteistyötä yliopistojen kanssa.

Sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävänä on omalla alueellaan turvata (1230/2001)

- sosiaalialalla tarvittavan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen
- peruspalvelujen kehittyminen sekä erityisosaamista vaativien palvelujen kehittyminen ja välittyminen
- sosiaalialan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolinen yhteys
- sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen

Tarve tutkimukselle

Sosiaalityön ja sosiaalihuollon puutteellinen tietopohja on näkynyt muun muuassa sote-uudistuksen valmistelussa. Tutkimusnäyttöä tarvittaisiin esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon integraation vaikuttavuudesta tai sosiaalisten tekijöiden merkityksestä terveydessä. Jatkuvasti tulee lisää tutkimusnäyttöä esimerkiksi yksinäisyyden vaikutuksista ihmisten syrjäytymiseen, sairastumiseen ja yleensä elämässä pärjäämiseen. Koko sote-uudistuksen päätavoite, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen, ei voi onnistua ilman sosiaalihuoltoa ja myös sen tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Suuri tarve kunnissa olisi vaikuttavuustutkimukselle, joka tuottaisi tietoa asiakkaiden palveluprosesseista ja heidän hyvinvoinnissaan tapahtuneista muutoksista. Voikin todeta, että ilman tätä luotettavaa, vertailukelpoista ja systemaattista tietoa ei kuntien tai tulevien maakunnan palveluita voi järjestää tai prosesseja ohjata ja johtaa kunnolla.

Sosiaalityön tutkimusta olisi saatava vahvistumaan ja suuntaamaan niin, että alalle syntyisi tutkittuun tietoon perustuvia käytäntöjä terveydenhuollon tapaan. Tarvitaan tietoa, mikä tuottaa suurimman hyödyn asiakkaille, minkälaisin keinoin voidaan puuttua vaikeisiin lastensuojelun, mielenterveyden ja päihdeongelmien kierteisiin tai minkälaisen tiedon nojalla voidaan ennustaa lapsen myöhempää selviytymistä elämässä. Nykyistä parempaa tietopohjaa tarvitaan niin asiakkaiden profiloimiseen, palvelutarpeen arviointiin kuin vaikuttavien menetelmien käyttöön.

Koska sosiaalityön tutkimuksen rahoitus on perustunut merkittäviltä osiltaan yksittäisten tutkijoiden hankkimaan rahoitukseen, ei alalle ole syntynyt sellaista tutkimusryhmäperinnettä, jossa eri tieteenaloja yhdistävässä ympäristössä hyödynnettäisiin laajoja rekisteriaineistoja. Arvokkaita tutkimusaineistoja olisivat esimerkiksi kohorttiaineistot, jossa pitkittäisseurannalla voidaan tunnistaa hyvinvoinnin dynamiikkaan liittyviä tekijöitä. Rekisteripohjaisen tutkimuksen olisi mahdollisuus ottaa suuri harppaus eteenpäin Kantaarkiston käyttöönoton myötä ja sosiaalialan asiakastyöstä syntyneen yhdenmukaisesti kirjatun tiedon myötä.

60 c § Yliopistotasoisen sosiaalityön tutkimuksen rahoitus

Hallituksen esityksessä on jätetty väljäksi se, mikä taho voisi tutkimusrahoitusta hakea. Tavoitteena on kuitenkin korkea tieteellinen taso, joka varmistetaan vertaisarvioinnilla ja korkeatasoisella tieteellisellä johdolla. Koska kysymys on kuntien palveluihin suuntautuvasta tutkimuksesta, on tärkeää lainsäädännöllä eri keinoin varmistaa, että riittävä käytäntöyhteys todellisuudessa toteutuu. Jos hakijana voisi olla vain yliopisto, vaarana olisi, että kunnat jäisivät sivurooliin tai jopa kokonaan ulkopuolelle. Myös sosiaalialan osaamiskeskukset nähdään mahdollisina hakijoina.

Terveydenhuollon valtionrahoituksessa hakijana voivat olla kunnat ja kuntayhtymät ja yliopiston lääketieteellinen tiedekunta tulee mukaan erikoissairaanhoidon sivuvirkajärjestelyn kautta. Sosiaalihuollossa ei vastaava sivuvirkajärjestelyä ole. Vasta kokemuksen myötä näemme onnistutaanko nyt esitetyllä hallinnolli-

sella ohjauksella saavuttamaan ne erityiset käytäntöä palvelevat tavoitteet, jotka juuri tällä tutkimusrahoituksella on verrattuna vaikkapa Suomen Akatemian rahoitukseen. Asia tulee uudelleen arvioitavaksi viimeistään siinä vaiheessa kun sosiaalihuollon ja terveydenhuoltolain säännöksiä yhdenmukaistetaan.

Myös esitetty tutkimushankkeiden arviointi- ja päätöksentekomenettely poikkeaa terveydentutkimuksen vastaavista menettelyistä. Terveydentutkimuksen rahoituspäätökset tehdään kullakin terveydenhuollon viidellä erityisvastuu-alueella, mutta sosiaalityön rahoituspäätökset tekisi sosiaali- ja terveysministeriö vertaisarvioinnin pohjalta. Perustelut menettelylle ovat hyvät ja paras mahdollinen niiden vuosien ajaksi kunnes uudet maakunnat ovat toiminnassa ja kunnollinen rahoituksen yhdenmukaistaminen voidaan tehdä.

Asetus yliopistotasoisen sosiaalityön tutkimuksen rahoituksesta

Asetuksessa säädettäisiin yliopistotasoisen sosiaalityön tutkimuksen tavoitteista (1 §), painoalueista (2 §), arviointiryhmästä (3 §) ja voimaantulosta (4 §).

- 1 § Tavoitteeksi on määritelty ”…*vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiseen suuntaavaa sosiaalityön tutkimusta ja tukea siten sosiaalityön tutkimusperusteisuutta”.* On hyvä, että lainsäädännössä riittävästi korostetaan tutkimuksen merkitystä nimenomaan käytäntöjen kehittämisessä.
- 2 § Painoalueet ovat kattavat, hyvin mietityt ja tehty siten, että niiden pohjalta on mahdollista sitoutua tutkimukseen myös pitkällä tähtäimellä.
- 3 § Arviointiryhmän tehtävä on laaja: toisaalta yleisesti seurata ja arvioida mutta toisaalta ”*tehdä ehdotus sosiaali- ja terveysministeriölle yliopistotasoisen tutkimuksen rahoituksen jakamisesta ja siinä käytettävistä perusteista”.* Arviointiryhmän kokoonpanokin on näinollen laaja ja koostuu sekä tutkimustahojen edustajista, mutta myös asiakastyön, kehittämistyön ja palvelujärjestelmän asiantuntijoista. Tärkeää käytäntöyhteyden turvaamiseksi onkin, että asetuksessa on huomioitu ”*riittävä ja tasapuolinen edustus sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä”.*
- 4 § Lainsäädännön olisi hyvä tulla pikaisesti voimaan, jotta hakemusprosessi käynnistyisi, rahoituspäätökset saataisiin tehtyä ja tutkimushankkeet ehtisivät käynnistyä vuoden 2020 aikana.

Lopuksi

Hallituksen esitys sosiaalihuoltolain muutoksesta on hyvin perusteltu ja huolellisesti valmisteltu laajassa yhteistyössä. Tälle vuodelle varattu rahoitus on hyvin maltillinen (4 milj. euroa), mutta toisaalta korkeatasoisia laajoihin konsortioihin perustuvia hakemuksia tuskin suurta määrää ensimmäisinä vuosina tulee. Tärkeintä onkin saada kokemusta käytäntötutkimushankkeiden valmistelusta ja toteuttamisesta sekä hakemusten arviointimenettelystä. Pidemmällä tähtäyksellä suuntana lienee asiakastarpeista lähtevä monialainen yhteistyö mm terveydenhuollon kanssa ja myös yhteisen säädös- ja rahoituspohjan luominen siihen.